

hláskan

Ročník V. 1994/3

Hrad Himlštejn

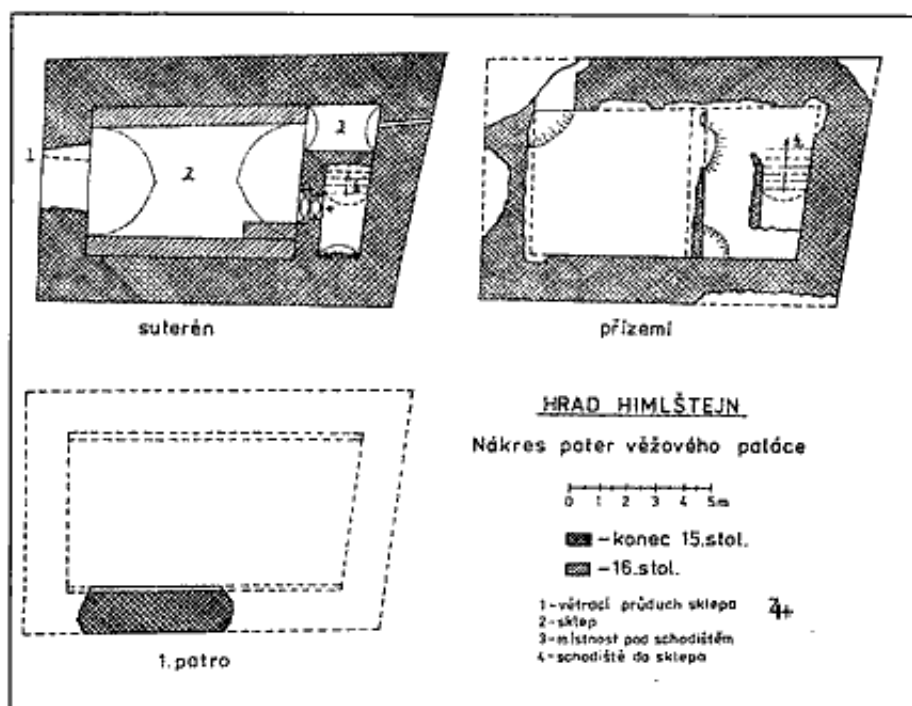
Lokalita se nachází 1,5 km severozápadně od Stráže nad Ohří, okres Karlovy Vary. Hrad byl postaven na vysokém skalním čedičovém kuželu sopečného původu. Západní strana kužele spadá strmými skalními srázy do Pekelského údolí, které údajně dostalo jméno pro svou dřívější nehostinnost. Hrad byl příznačně pojmenován — Himmelstein (Nebeská skála).

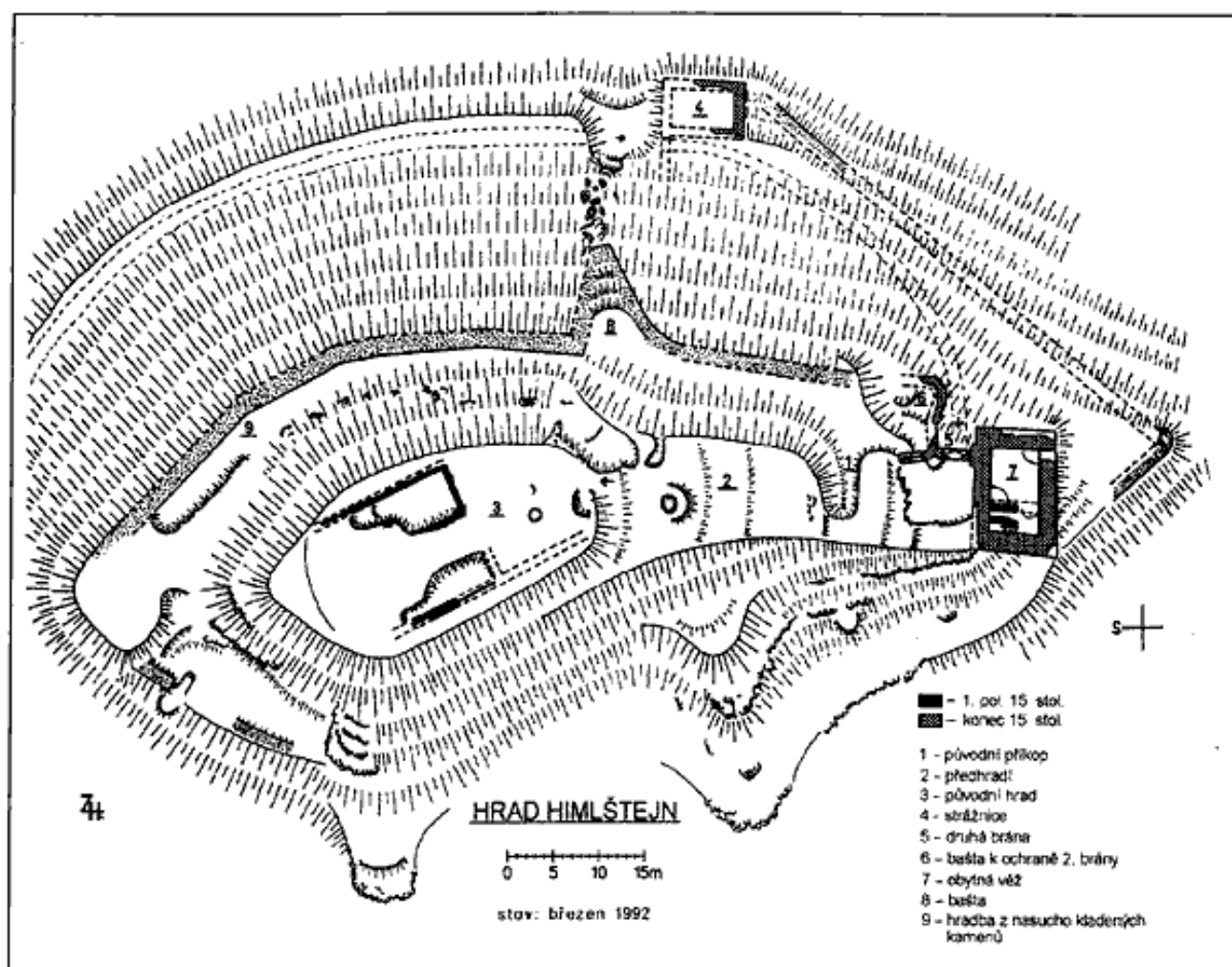
Území, na němž kopec stojí, patřilo do r. 1357 postoloprtskému benediktinskému klášteru, pak přešlo do majetku Horního Hradu, nacházejícího se dnes asi 4 km od Stráže nad Ohří. Část území Horního Hradu pravděpodobně převzal od míšeňského šlechtice Štěpána z Kobershainu Vilém z Ilburka a vybudoval na něm před r. 1434 hrad Himlštejn. K tomuto datu se váže první písemná zmínka o hradě.

Přístupová cesta vede přes bývalý thunovský hospodářský dvůr a po dlouhém, poměrně strmém stoupání projde kolem zřícenin zdíva později postavené brány a končí na dnešním malém nádvoří u pozdější věže. Přístup z tohoto nádvoří k vlastnímu původnímu hradu byl od jihu, kde po překročení zčásti dochovaného příčného příkopu (na plánu označeného pozicí č. 1) se ocitl přichozí v protáhlém předhradí (2). Ze zástavby předhradí a jeho opevnění se nedochovalo nic. Dále svah mírně stoupal až k místu, kde pravděpodobně stála brána do hradního jádra (3). Jádro tvořila plošina o rozměrech cca 30 x 18 m, s dochovanými zbytky obdélné budovy a základy obvodní hradby.

Z budovy zůstalo zachováno velmi málo, takže nelze stanovit její pravděpodobný vzhled. Zde také stával vysoký kamenný sloup, lidově zvaný zkamenělý mnich (Sedláček 1923). Snad ještě v této stavební fázi byl hrad obklopen asi 1,7 m silnou hradbou (9), založenou níž ve svahu, vybíhající na východní straně v protáhlou lichoběžníkovou baštu (8). Hradba byla zbudována bez použití malty, jen z kamene na sucho na sebe kladeného.

Vilém z Ilburka před r. 1437 získal i zbývající část Horního Hradu, přesídlil na tamnější pohodlnější a snáze přístupnější hrad a na Himlštejně zůstal bydlet pouze purkrabí. Asi v letech 1448–49 prodal Vilém oba hrady saskému Jindřichu z Weiden. Další majitel hradů, Hylprant Sataněf z Drahowic, uváděný v držení hradů od r. 1470 měl dva syny, Oldřicha a Václava. Po smrti Hylpranta došlo k dělení panství. Václav si ponechal Horní Hrad

a Oldřich dostal již značně sešlý Himlštejn, který před r. 1497 nechal opravit a přestavět.

Nově byla opevněna přístupová cesta. Hluboko pod původním hradem, pod lichoběžníkovou baštou (8), byla cesta překopána asi 8–10 m širokým příkopem. Za příkopem byla vystavěna nová brána, dnes zcela zaniklá. Po levé straně měla přistavěnou strážnici, o rozměrech 5,3 x 8,5 m, po níž zbyla prohlubeň a torza zadní stěny. Dále pokračovala cesta k druhé nově postavené bráně (5), kterou vstoupila na malé čtvercové nádvoří asi 7 x 7 m, vylámané částečně do skály. Samotná brána o síle zdiva 90 cm a šířce vjezdu 3 m, zaklenutá půlkulatým obloukem, byla uzavíratelná pouze vraty, zajišťovanými zevnitř závorou. Po závoře se dochovala v levé části brány kapsa o rozměrech 25 x 20 cm, do které byla závořa po uzavření vrat zasunuta. Bránu chránila zprava hradební zeď 110 cm silná, vybíhající před bránu v mělkou baštu (6). Dnes zůstaly z bašty pouze nízké základy. Od bašty pokračovala zeď severním směrem a navazovala na zřejmě starší hradbu z nasucho kladených kamenů. Prostor ohraničený baštou (6) a hradbou byl přístupný menší brankou, umístěnou vedle druhé brány. Zleva byla přistavěna k druhé bráně obytná věž, mírně lichoběžníkového půdorysu (7), o síle zdi 170 cm. Přízemí věže bylo rozděleno příčkou ve dvě místnosti. Z menší místnosti vedlo schodiště do suterénu a bylo zaklenuto šikmou valenou

klenbou. Za schodištěm se vstupovalo půlkruhovým portálem z lomového zdiva do sklepa, dnes z poloviny zasypaného. Sklep o rozměrech cca 4 x 7 m, původně větraný šikmým průduchem, byl dodatečně zaklenut hrotitou valenou klenbou. Ze sklepa je přístupná malá místnost o rozměrech 1,6 x 2,4 m pod schodištěm, větraná malým, kulatým otvorem. Ve východní zdi sklepa na místě větracího okénka je vybourán velký otvor, kudy je dnes sklep přístupný. Nad přízemím měla věž další patra, dnes nedochovaná. 1. patro mělo zeď obvodní slabší o patrový ústupek. Později byly do ústupku vybourány otvory a vsazeny kulaté trámy pro podlahu. Patra byla osvětlena jednoduchými, do půlkruhu sklenutými okny bez ostění, jak je vidět na kresbě věže od F. A. Hebera z roku 1844, kdy byla věž téměř celá zachovalá. Věž byla ohrazena zdí z nasucho kladených kamenů, která spojovala věž s první bránou. Nepatrné zbytky této zdi jsou ještě viditelné za věží na skalnatém bradle a ve svahu u strážnice 1. brány.

Oldřich Sataněř někdy po r. 1507 zemřel a r. 1515 je uváděno jako majitelé panství sedm Oldřichových synů. Ti r. 1528 hrad prodali Jindřichovi Šlíkovi z Holejče, který však v tom samém roce co hrad koupil zemřel. Zůstali po něm dva synové, kteří si po dosažení dospělosti kolem r. 1543 panství mezi sebou rozdělili. Mladší Jindřich si ponechal Horní Hrad a starší Kašpar Himlštejn. Na

Himlštejně daroval Kašpar své manželce Alžbětě z Vartemberka 7000 uherských zlatých (Sedláček 1923). Kašpar se však o hrad nestaral a pravděpodobně ani na něm nesídlil. R. 1546 se zúčastnil odboje českých stavů proti králi Ferdinandovi I. a za trest musel r. 1547 dosavadní svobodné panství převést do manství a pod léno králi. Hrad je již uváděn jako pustý. Kašparův syn Bedřich, nejvyšší mincmistr, požádal r. 1574 krále Maximiliána, aby Horní Hrad a zpustlý Himlštejn propustil z manství a král mu vyhověl. Hrad byl opraven a opět obýván.

V této době bylo snad nově zaklenuto sklepení obytné věže. Na jihozápadním nároží věže jsou patrné stopy pozdějších vysprávěk, stejně jako otvory po později vložených trámech do patrových ústupků.

Bedřich pak prodal hrad s příslušenstvím r. 1587 Šimonovi Ungnadovi ze Sonneku a ten hrad prodal r. 1588 Kryštofovi z Fictumu a na Klášterci, který pak hrad připojil k panství kláštereckému. Hrad již nebyl obýván a vzápětí se stal zříceninou. V r. 1653 se v zápisech připomíná pouze hradní vrch.

Vzhledem k nepatrným dochovaným zbytkům hradu nelze bez archeologického výzkumu

spolehlivě určit pravděpodobnou podobu hradu ani dataci a rozsah jednotlivých stavebních fází. Sporná je i doba založení zdi z nasucho kladených kamenů, která obtáčí východní stranu hradu. Nelze rozpoznat, zda byla postavena na valu později zasypaného příkopu, a nebo zda se s ní hned při výstavbě prvotního hradu počítalo a byl pro ni terén upraven v dnešní terasu. Z dochovaných zbytků je patrné, že hrad byl na svou pozdní dobu vzniku stavěn značně konzervativně.

Hrad je pro svou malebnou polohu a krásnou přírodu vyhledávaným cílem turistických výletů. Přitom dochází k značné devastaci hradních zřícenin, které se za posledních dvacet let viditelně snížily. V roce 1985 bylo neznámými vandaly shozeno celé severovýchodní nároží věže.

Literatura:

F. A. Heber: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser, Praha 1846, díl IV. August Sedláček: Hrad, zámky a tvrze Království českého, díl XIV, Praha 1923. Kolektiv autorů: Hrad, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku, díl Severní Čechy, Praha 1984.

Z. Hefner

Tvrz Kunratice

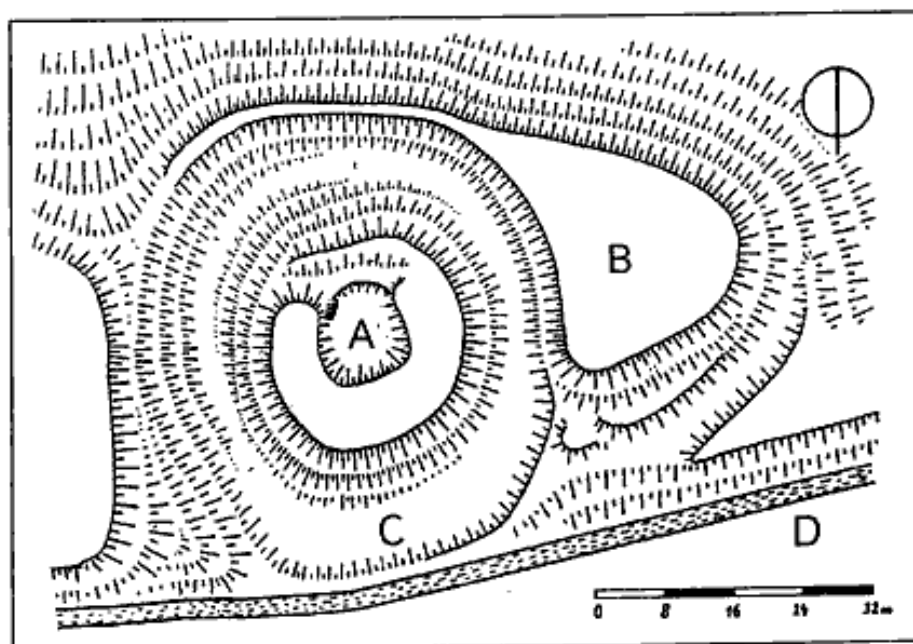
O tvrzišti v Kunraticích u Jilemnice (okr. Semily) se v díle svých Hradů zmiňuje i sám August Sedláček. Tato význačná lokalita v předhůří Krkonoš se dochovala až do dnešních časů a patří svým rozsahem k sídlům hodným pozornosti.

První zmínka o Kunraticích je z roku 1325, kdy Zdeslav z Kunratic byl od Voka z Rotštejna pohnán k soudu zemskému, že vyplnil Dřevolisy, Vráť a Klokočí. Jméno Zdeslav mohlo být odvozeno od jmen Zdislav či Zdeněk, vyskytujících se u Markvarticů. Severněji položené Sytovsko patřilo v této době jedné z větví Lemberků, blízký Košťálov a protilehlé Jilemnicko s hradem Štěpanice náleželi jejich příbuzným pánům z Valdštejna. Z toho je patrné, že se Kunratice patrně jako samostatný statek oddělily od některé ze sousedních markvartických držav.

Kunratice — plán tvrziště.

A — prohlubeň vnitřní plošiny tvrziště. B — venkovní plošina (předhradí). C — vnitřní příkop tvrze. D — cesta do polí.

Teprve v roce 1397 známe Jana Kraslice z Kunratic, jehož rod se zde udržel nejméně do 60. let 15. století. Kraslice z Kunratic se r. 1440 účastnil sjezdu Boleslavského kraje. Poslední z tohoto rodu se k roku 1465 uvádí Mikuláš z Kunratic, který stál v odporu proti Jindřichovi Šofovi z Helfenburka, jenž získal darem od krále Jiřího Kunratice po zemřelých bratřích Henzlinovi a Danielovi Kraslicích z Kunratic.

V roce 1476 je první písemná zmínka o tvrzi. Toho roku tvrz v Kunraticích se dvorem poplužním, krémou pod tvrzí a dvojným poplužím byla povolána jako odúmrť po Šťastném z Valdštejna a ze Smiřična. Příští rok připadla přes odpor Šťastného z vranovské větve Jindřichovi a Hynkovi Štěpanickým z Valdštejna. Roku 1492 patřily Kunratice s pustou tvrzí již k jilemnickému panství.

Lidová tradice hovoří, že tvrz byla zničena zbytky husitských vojsk po bitvě u Lipan v roce 1434. Tomu neodporuje nálezný početný zlomek přepálené mazanice v hlavní části tvrzíště. Když v polovině 15. století se připomínají Henzlin a Daniel Kraslicové, jejich majetek činil v Kunraticích dva poplužní dvory, jeden osedlý, druhý pustý, díl vsi a dvůr poplužní v sousední Mřičně. O tvrzi se tehdy nehovoří, ale byl zde druhý díl vsi, patrně v držení Valdštejnů.

Místo někdejší tvrže nazývané "na valech" či "na tvrzi" se nachází v prostřední části vsi, severně nad probíhající silnicí, nedaleko autobusové za-

stávky. Po cestě kolem zpustlého hospodářství se dostaneme nejprve k přední, západní části tvrzíště.

Tvrz se dělila na dvě části, mimo vlastního jádra je zde předhradí, přecházející na jižní straně do podoby valu a končící na východě ve strmé stráni. Val který spojoval předhradí se strání po severní straně se nedochoval a v jeho místech dnes probíhá cesta. O první plošině musíme mluvit jako o předhradí, svou rozlohou se jednak rovná vnitřnímu jádru a dosahuje přibližné výšky, jeho zajištění dokládá zbytek příkopu na severozápadní straně.

Vnitřní jádro je dodnes obklopeno hlubokým příkopem a má kruhový tvar. Uprostřed plošiny, která má v průměru 25 metrů, je hluboká prohlubeň, zřetelně zbytek sklepení či suterénu veliké, patrně hranolové věže. Náznaky stěn dávají tušit rozměry stran kolem 12 metrů. Obvod plošiny chránila hradba či spíše pouhá palisáda.

Jádru tvrže je částečně kryto vegetací, venkovní plošina dnes slouží jako louka.

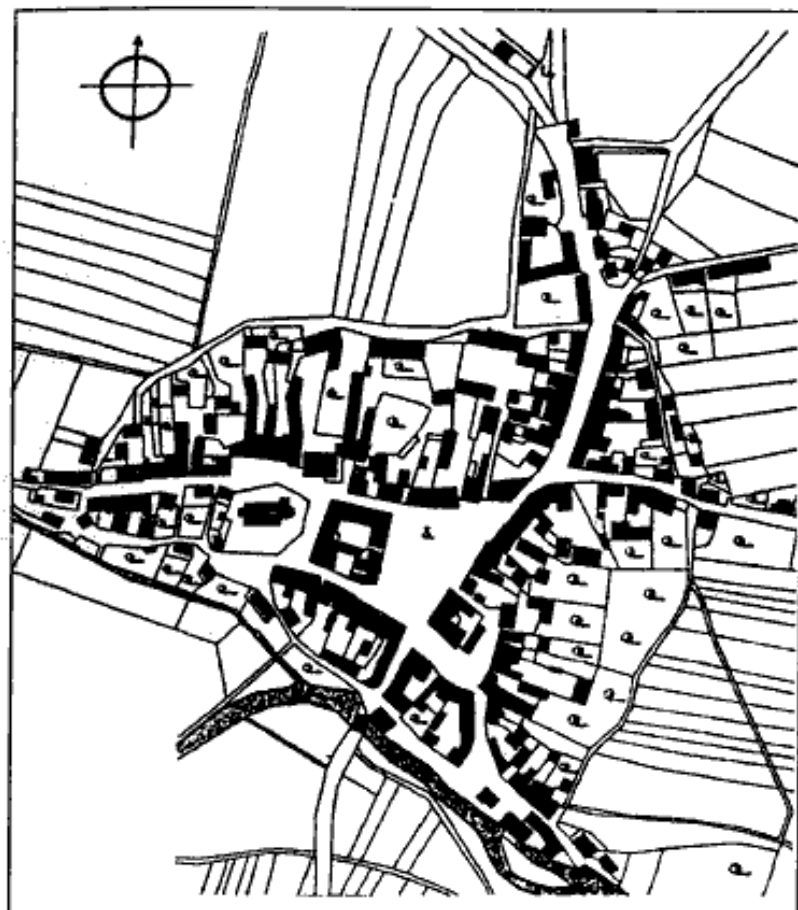
Z. Fišera

Fortifikace v Městě Touškově?

Zejména menší poddanská města bývala obehnaná nejvýše palisádou či plotem se zábranami u vjezdů. Kostel, zpravidla nejpevnější stavba, požíval zvláštního práva azylu a skýtal možnost úkrytu obyvatel v nebezpečí. Opevnění kostelů se omezovalo na příkop s valem a snad i zídkaou či palisádou, obíhající hřbitov s kostelem. Taková opevnění se nejspíše budovala u venkovských kostelů na biskupských panstvích okolo roku 1280. Důkladnější opevnění kostela si budovala některá menší města, i s depozitáři cenných věcí. V období raného a vrcholného středověku bránily církevní zákazy vybavování kostelů prvky aktivní obrany a tak až do počátku 15. století bývaly opevněné kostely vybaveny hlavně valovým opevněním po obvodu posvátného území hřbitova. K přelomu došlo za husitských válek, kdy zvláště na územích postižených husitskými vpády dochází k systematickému opevňování kostelů a zdokonalování jejich obranyschopnosti. Později byly kostelní pevnosti vybavovány i baštami, branami, věžemi se střílnami a podobně, a to až do třicetileté války, po níž již opevněné kostely nevznikají (srovnej Sommer 1988, 195, 196; Sommer 1991, 181–182, 184).

Město Touškov se rozkládá v rovině na levém břehu řeky Mže asi 10 km ZSZ od Plzně v okrese Plzeň-sever. V minulosti byl nazýván Bílým Touškovem na rozdíl od Hartmanova Touškova — nyní Ves Touškov, okr. Plzeň-jih. S Touškovem se setkáváme již v nejstarších listinách kladrubského kláštera (falza 13. století): v listině hlásící se k roku 1115 je v majetku kláštera jedno popluží v Touškově a v listině hlásící se k roku 1186 má klášter v Touškově dva "camerarios" (RBM I, č. 202, 389). V papež-

ské confirmaci klášterního majetku z roku 1234 či 1235 se v držení kláštera nachází již celý Touškov s tržištěm (RBM I, č. 979; Richter 1982, 245). Z potvrzení krále Václava I. vydaného roku 1239 klášteru kladrubskému na statky získané za opata Rainera zjišťujeme, že klášter získal další část Touškova tak, že za ni dal Zdeslavovi z Malesic jiný svůj pozemkový majetek, a že trhovou ves Touškov (vlastně její největší část) koupil od Držislava (RBM I, č. 978). Ve výčtu kladrubských opatů, který uvádí F. Palacký (1907, 196), následuje za opatem Silvestrem (1201–1225) opat Reinherus (1231–1251). Vezmeme-li v úvahu i mezeru šesti let mezi oběma opaty, můžeme říci, že Touškov přešel do klášterního majetku mezi lety 1225 a 1234–5, nejspíše na počátku 30. let 13. století. V roce 1288 byl již Touškov nazýván městečkem, je zde připomínán kostel sv. Jana a bylo tu proboštství kladrubských benediktýnů (srovnej Sedláček 1908, 891; Richter 1982, 245; Pelant 1984, 191). Klášter měl v okolí několik vesnic a v roce 1368 získal blízký hrad Komberk s vesnicemi, který připojil k touškovskému proboštství. V roce 1422 byl Touškov s husity zpustošeným Komberkem zastaven Vilémovi z Nečtin, piščímu se potom z Komberka, přednímu odpůrci husitů na Plzeňsku. Za těchto válek byl zpustošen také Touškov, a to tak, že poklesl opět na vesnici. Až roku 1472 obdržel Touškov zase majestát na trhy a v roce 1543, kdy byl zástavně držen k hradu Bělé, byl panovníkem znovu vysazen na městečko. Tehdy někdy v Touškově zaniklo proboštství, a až v roce 1651 dostal kladrubský klášter svůj zastavený majetek nazpět (srovnej Sedláček 1908, 891; Pelant 1984, 192; Anderle — Rožmberský — Švábek 1991, 118–121).

Touškov n. Mží — plán městečka z r. 1840

V okolních zemích jsou opevněné kostely běžnými objekty, dosti se jich také dochovalo na Moravě, kde vznikaly hlavně v souvislosti s tureckým nebezpečím, několik je jich známo také z Čech, kde však jejich výzkum teprve začíná (viz Sommer 1988, 191). Touškovský kostel sv. Jana Křtitele splňuje všechny historické předpoklady, abychom u něj opevnění mohli předpokládat. Mimo jiné je nutné vzít v úvahu, že v Touškově nebylo pevného místa (jako je například tvrz), kam by v případě ohrožení mohli probošt a obyvatelé ukrýt cennosti. Důkazy o opevnění touškovského kostela zatím chybí, avšak podařilo se zjistit indicie, která tento problém staví do nového světla. Onou indicií jsou kupní smlouvy z druhé poloviny 16. století: v roce 1578 touškovská obec v čele s purkmistrem vykázala Matěji zámečníkovi k vystavění domu, světnice a komory místo za kostelem "na příkopích" a z toho místa měl každoročně platit určitou sumu k Božím domu. Roku 1584 byl prodán jiný dům, ležící za kostelem na příkopích; tentýž dům byl prodáván znovu roku 1587, kdy byl označen jako dům při zdi kostelní ležící a konečně roku 1591 byla prodávána chalupa ležící na příkopě za kostelem (Archiv Města Touškova, kvatern červený knih městských trhových, fol. 320, 320v, 321v). Lze také dokázat, že byl kostel používán jako depozitář — počátkem třicetileté války uschovali touškovští část

obecních peněz do sklípku pod kostelem (dtto, knihy městských počtů).

Touškovský kostel sv. Jana Křtitele stojí na západním okraji touškovského nepravidelně lichoběžníkového náměstí, rozděleného nyní blokem budov na dvě části. Kostel byl postaven v letech 1777–1778. Původní kostel, malý objekt, který byl roku 1683 pro zpuštělost přestavěn a k němuž byla v letech 1684–1685 přistavěna nová věž, stával jižněji než novostavba (Kamper — Wirth 1908, 280–282). Na plánu města z roku 1840 je vyznačen obvod hřbitova, v té době již však zrušeného a přeneseného mimo střed města. Kostel je v prostoru hřbitova posazen poněkud excentricky k severu a můžeme předpokládat, že původní kostel stál uprostřed (tedy jižněji) hřbitovního areálu, který vymezoval opevněné území. Severní a východní hranice bývalého hřbitova již zcela plynule přechází do roviny náměstí. Jižní obvod vystupuje nad okolní terén, a to nejvíce v jihozápadním rohu, kde je vymezen dosud dochovanou tarasní zdí dosahující výše asi dvou metrů. Domy stojící na západě jsou nejspíše objekty zmiňované ve 2. polovině 16. století (viz výše) — stojí na výškové úrovni kostela, tedy zřejmě na koruně předpokládaného valu.

Zdá se tedy, že kostel sv. Jana Křtitele v Touškově byl opevněn valem a příkopem a nejspíše i zdí (kostelní zeď při níž stál roku 1587 dům nemohla být dosti dobře stěnou kostela). Ve druhé polovině 16. století, v poměrně klidném období, již kostel ztratil fortifikační funkci a valy s příkopy sloužily jako nová stavební místa. Opevnění na severu a východě bylo patrně zrušeno ještě dříve, neboť omezovalo komunikaci na náměstí.

Literatura:

- Anderle, J. — Rožmberský, P. — Švábek, V. 1991: Hrad Komberk. *Castellologica bohemia* 2, 115–124. Praha; Kamper, J. — Wirth, Z. 1908: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Stříbrském. Praha; Palacký, F. 1907: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě (otisk dle původního vydání). Praha; Pelant, J. 1984: Města a městečka Západočeského kraje. Plzeň; Richter, M. 1982: Hradištko u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha; Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický Království českého. Praha; Sommer, J. 1988: Gotické kostely s obranným zařízením na českém venkově. Sborník Kruhu přátel Muzea hlavního města Prahy 1, 195–200. Praha; Sommer, J. 1991: Kostelní hrad v Horním Slavkově. *Castellologica bohemia* 2, 177–188. Praha.

P. Rožmberský

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Vytěžit a ponechat svému osudu?

Vzhledem k úzkému osobnímu vztahu k moravským hradním lokalitám navštěvuji velmi často oblast povodí řeky Loučky (SZ od Tišnova), mimořádně bohatou na zajímavé hradní objekty. V posledních dvou letech jsem opakovaně navštívil i lokality Hrádek nad obcí Újezd a o několik km níže po proudu řeky ležící nepojmenovaný hrad na návrší Čepička nad proslulým klášterem Porta Coeli v Předklášteří u Tišnova. Obě lokality byly v 70. a 80. letech podrobeny rozsáhlému archeologickému výzkumu (v případě Hrádku dokonce komplexnímu), jak se lze m.j. dočíst ve známém sborníku "Archaeologia historica" (viz AH 15/90, str. 223 a d. — Hrádek. Dále AH 16/91, str. 215–216 — zmínka o Čepičce). Na výzkumu pracovali L. Poláček (Hrádek) a L. Belcredi (Čepička).

Je bohužel smutnou skutečností, že obě expedice ponechaly svá pracoviště po ukončení (či opuštění?) výzkumu bez jakékoliv fixace a zajištění odkryta, neuvedly lokality do původního stavu, jak je dnes v archeologické praxi nepsanou zásadou. Odkrytá torza zdí některých výrazných objektů obou hradů (palác u Hrádku, podkovovitá bašta na Čepičce) jsou zřejmě odsouzena ke zkáze, nezasypané sondy se bortí a beznadějně zarůstají kopřivami, při čemž jsou i záluďně nebezpečné pro nepozorného návštěvníka (Hrádek). Krátce, obě "pracoviště" dnes připomínají vytěžený důl, který nikdo nechce, neboť ztratil svůj užitek. Nevím, z jakého důvodu pánové vedoucí expedic považovali za možné použít strategie "po nás potopa" s patrným přesvědčením, že tyto malé lokality nebudou mít budoucím generacím již co říci (neboť přece všechno již objevili, našli, vytěžili a popsali oni!). Z čistého lajdáctví, nebo snad neměli dost prostředků, lidí a trpělivosti se zahlazením? To je bohužel neomlouvá! Toto všechno se do plánu výzkumu musí zahrnout jak z hlediska nákladů a personálu, tak z hlediska času.

Při zakládací schůzi brněnské pobočky KAS, již jsem byl přítomen, jsem se o těchto dvou problémech v dobrém zmínil s prosbou, aby byla podle možností zjednána náprava. Bohužel, v průběhu několika let od oné schůze se nestalo vůbec nic a objekty nenávratně chátrají dál. Samozřejmě z toho neviním vedení brněnské pobočky — nicméně mělo by alespoň vyvinout náležitý tlak na ty osoby, jichž se věc bezprostředně týká.

Mnozí členové plzeňského KASu se v průběhu let účastnili řady archeologických výzkumů hradů, zejména pod vedením AÚ ČSAV Praha nebo expozitury Plzeň, a to na nejrůznějších lokalitách od velmi významných (např. Týřov, Křivoklát, Jindř. Hradec a další) až k drobným místního významu (nedávno např. Komberk u Plzně). Popisovaná "praxe" je však pro ně nepředstavitelná!

Chci tedy dnes podruhé důrazně upozornit na tyto skutečnosti s tím, že původci daného stavu na

Hrádku a Čepičce by měli urychleně zachránit, co se ještě vůbec zachránit dá. Původní stav obou míst i jako krajinných lokalit byl zcela jiný než je dnes. K čemu vede ponechání archeologické lokality jejímu osudu po vytěžení, můžeme s hořkostí pozorovat na mnohem významnějším objektu — Obřanském hradě severně od okraje města Brna. V 60. letech komplexně odkrytý hrad s bergfitem, objektem brány, palácem, dalšími objekty a hradní studnou se po neodpovědném ponechání svému osudu stává hromadou kamení. Chtěl bych věřit, že takovéto nakládání s "vytěženými" archeologickými objekty se nestane "díky" několika neodpovědným pracovníkům "specialitou" moravské archeologie (již si jinak velmi vážím), že dotčení pracovníci namísto poukazování na některé podobné archeologické tragédie jinde (Vízmburk — byť z důvodů zcela jiných!) budou svědomitě hledat cesty k nápravě. Navíc bych chtěl věřit, že žádný další hradní objekt v povodí Loučky, pokud by se znovu stal terčem pozornosti zdejších archeologů, nebude sdílet osud Hrádku a Čepičky.

Z. Fritz

Ještě jednou o Augustu Sedláčkovi

Neznámou epizodou ze života velkého historika našich hradů jsou jeho výkopy na zřícenině tvrze Dřelu (k.ú. Koldín, okr. Ústí nad Orlicí). Jedinou zprávu o nich podal Emanuel Kosina (1937, 12–14) a vzhledem k jejímu rozsahu ji cituji celou:

"Na tomto Chlumu, který se dělí na dvě kopulovité části, nalézají se skrovné zbytky prastaré tvrze. Lesmistr Josef Kný (zemřelý r. 1936) vyprávěl mi, že dlouhou dobu hledal s historikem prof. Augustem Sedláčkem ve zříceninách tvrze Chlumu. Profesor bydlel tehdy na tvrzi v Koldíně. Popisuje, mimo jiné, dosti obšírně "Koldínské války".

Z Koldína dojížděl denně na Chlum, kde dal zříceninu hradu překopávat a kde našel mnoho cenných památek, zvláště kachlíků z doby nejstarší. Lesmistr Kný vypravoval též, jak profesor A. Sedláček litoval, že byly zachovalé zbytky tvrze na Chlumu kdysi hrabivým pátráním po pokladech zničeny.

Jeden ze správců velkostatku v Borovnici dal zříceninu tvrze rozkopati, ale neodborně tak, že zdi se skácely, sklepení se propadlo a nalezený velmi cenný materiál byl tehdy rozbit a roznesen po celém okolí. Profesor Sedláček našel již jen úlomky památek. (.....)

V lidových podáních koluje dosud pověst, že prý hraběnka, zakladatelka kostela na Homoli, stavěla tuto svatyni nejdříve na zříceninách tvrze Chlumu, ale upustila prý od toho počínání proto, že andělé každé noci přenesli zdivo základů na vrch Homol. Pověst o přenášení zdiva anděly patří do říše bájí a dá se vysvětlit takto: Vrch Chlum je několik set metrů vzdálen od Borovnice a byl v té

době majetkem hraběnky z Ugarte. Poněvadž byl vrch Chlum zámku v Borovnici blíže nežli příkrý vrch Homol, byla zde výhodnější podmínka pro stavbu kostela i schodů.

I místo na Chlumu lákalo jistě umělecký vkus hraběnky, neb by byla stavba schodů a kostela i na tomto vrchu vynikla. Je možné, ba pravděpodobné, že před započítím stavby na Homoli, dala hraběnka odborníky proměřiti a sondovati půdu na Chlumu, zda by odporučili postaviti kostel a schody zde. Není vyloučeno, že se tam konal stavební pokus, byly případně vykopány a kladeny základy, ale od tohoto plánu bylo asi upuštěno proto, že se pod zříceninami tvrze nalézala rozsáhlá sklepení, která by byla stavbu ohrožovala.

Lesmistr Kný vyprávěl, že při bádání s historikem Sedláčkem zažil nemilou příhodu: při kopání ve zříceninách Chlumu propadl se náhle velký okruh půdy do podzemních sklepů; půda obrovských rozměrů strhla s sebou několik velkých stromů a zasykala je úplně. Naštěstí dělníci i badatelé unikli nehodě.

Výkopy Sedláček prováděl někdy po roce 1883, protože se o Dřelu ve druhém dílu Hradů blíže nezmiňuje. Jediným známým datem se jeví rok 1889, kdy vyšel šestý díl Hradů, v němž je na str. 232 obrázek kachle ze Dřelu, pravděpodobně jediné vyobrazení nálezů, které jsou dnes nezvěstné.

Literatura: E. Kosina, 1937: Památná Homol a okolí, II. díl; s. 12–14. A. Sedláček, 1883: Hrad, zámek a tvrze....., díl II. Hradecko, s. 32. A. Sedláček, 1889: Hrad, zámek a tvrze.... díl VI. Podbrdsko, s. 232.

J. Slavík

Zdemyslice

Ves Zdemyslice leží nad levým břehem řeky Úslavy v okr. Plzeň-jih. Dosavadní kastelologická literatura zde panské sídlo nepřipomíná, avšak z dějin Zdemyslic vyplývá, že byly po určitou dobu samostatným statkem. Tento fakt dovoluje předpokládat ve Zdemyslicích existenci panského sídla.

Nejstarší zprávy o Zdemyslicích najdeme již v prvních listinách kladrubského kláštera hlásících se k rokům 1115 a 1186 (Profous — Svoboda 1957, 759) a jsou jmenovány také v papežském potvrzení majetku téhož kláštera z doby okolo roku 1239 (Erben 1855, 455). Někdy poté byly od Kladrub vzdálené Zdemyslice přenechány nepomuckým cisterciákům, s jejichž klášterstvím sousedily. V roce 1374 zde již cisterciáci vykonávali patronátní právo (Emler 1879, 14). Nepomucký opat Arnold už před husitskými válkami zastavil vladykům z Netunic některá klášterní zboží. Jejich výčet známe až z roku 1454; ves Zdemyslice měl tehdy v zástavě Vilém z Netunic (Sedláček 1905, 86; Profous — Svoboda 1957, 759). Po Vilémově smrti měla asi zástava připadnout zpět klášteru. Nepomucký klášter byl však zničen husity a z klášterství vzniklo zelenohorské panství. Zdemyslice se staly jeho součástí. Při dělení Zelené Hory mezi syny Adama ze

Šternberka roku 1560 připadly k dílu Zdeňkovu. Zdeňk ze Šternberka hned v roce 1561 prodal svůj díl Jiříkovi Kokořovcovi z Kokořova na Šfáhlavech (Sedláček 1893, 231).

Jak dlouho byly Zdemyslice (později nazývané Domyslice) drženy ke Šfáhlavům není známo. V roce 1603 však byly samostatným statkem Viléma Loubského z Lub "a v Domyslicích", který platil daně ze 14 poddaných, jednoho komína, z ovčáckého mistra a z 15 (!) mlýnských kol (Marat 1898, 62). Nevíme jak a kdy Zdemyslice získal, ale zdá se, že právě on vybudoval ve Zdemyslicích vrchnostenské hospodářství, jehož základem byl panský dvůr s Vilémovým sídlem. Samostatný zdemyslický statek pak již neměl dlouhého trvání. Podle A. Sedláčka (1908, 1013) patřily Zdemyslice od roku 1605 k Nebílovům a v roce 1626 byly rozděleny na dvě části. Jedna z nich patřila nadále k Nebílovům, druhá část (nejspíše s panským dvorem) připadla k panství Hradiště. To bylo roku 1632 tvořeno statky Hradiště, Vlčejn a Zdemyslice (Sedláček 1893, 218). Nebílovská část Zdemyslic byla roku 1715 připojena ke Šfáhlavům (Sedláček 1908, 1013) a rozdělení vsi mezi hradíšfskou a šfáhlavskou vrchnost trvalo až do konce patrimoniálního období. Roku 1838 patřila větší část Zdemyslic s panským dvorem, ovčínem, hospodou a mlýnem k panství Hradiště (Sommer 1838, 98).

Průzkum zdemyslického dvora (červen 1993) nepřinesl pozitivní výsledek. Budovy dvora pochází nejpozději z minulého století a můžeme se pouze domnívat, že obytné stavení stálo i na přelomu 16. a 17. století tam, kde stojí i dnes — při horním vjezdu do dvorského areálu.

Prameny a literatura: Emler, J. (editor) 1879: Libri confirmationum III, IV. Pragae. Erben, K. J. (editor) 1855: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae I. Pragae. Marat, F. 1898: Soupis poplatnictva 14 krajův Království českého z r. 1603. Praha. Profous, A. — Svoboda, J. 1957: Místní jména v Čechách ... IV. Praha. Sedláček, A. 1893: Hrad, zámek a tvrze Království českého IX. Praha. Sedláček, A. 1905: Hrad, zámek a tvrze Království českého XIII. Praha. Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický Království českého. Praha. Sommer, J. G. 1838: Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Prag.

J. Anderle — O. Brachtel — P. Rožmberský

Českokrumlovská věž opět přístupná

1. června 1994 byla po více než třiceti letech zpřístupněna veřejnosti dominanta českokrumlovského zámeckého areálu — velká okrouhlá věž. Věž se dochovala z původní hradní stavby v části zv. Hrádek a měří v průměru 11,2 m. Byla vybudována na východním skalnatém ostrohu nad Vltavou někdy kolem poloviny 13. století. Její dnešní renesanční podobu jí dal Vilém z Rožmberka ve 2. pol. 16. století.

Věž otevřela českokrumlovská agentura Thalia Consult s Památkovým ústavem České Budějovice. Přístup k věži vede však staveništěm — dosud

Řez velkou věží českokrumlovského zámku

opravovanou budovou Hrádku. Z věže zmizelo lešení v listopadu 1993; obnova jejího pláště proběhla podle stavu z doby Viléma z Rožmberka. Odborníci se však liší v názorech na pojetí ikonografie fresek na plášti věže. Jedná se o největší klasickou technikou provedenou fresku u nás ve dvacátém století.

V jednotlivých patrech věže jsou vidět exponáty ukazující průběh její rekonstrukce s ukázkami renovovaných prvků a také historický dřevěný model věže. V pátém patře jsou zavěšeny čtyři zvony a šesté s ochozem, nacházejícím se 84 m nad řekou, nabízí nádhernou vyhlídku na město a na jeho okolí.

J. Hrnčíř

Putování Táborskem

Zvu všechny zájemce o historické památky, turistiku a krásnou přírodu na putování Táborskem. Akce se koná od 20. do 28. srpna 1994. Lze spát pod širým nebem, stanem, v karavanu, nebo snad v hotelu? Prosím, jak je libo. Rozhodněte se sami.

Kde nás lze během akce najít? 20. 8. — během dne sraz na vodním hradě Borotín (Starý zámek), žel. stanice Sudoměřice u Tábora (na trati Č. Budějovice — Tábor — Praha). 21. 8. — odpoledne se přesuneme pěšobusem na zříceninu hradu Šelmberk. 22. 8. — navštívíme Chýnovskou jeskyni a možná i Kozí hrádek. 23. 8. — dojdeme až na hrad Choustník. 24. 8. — pobudeme na tomto velikém hradě. 25. 8. — přeplavíme se (nejdelší trasa) na zříceninu hradu Dobronice u Bechyně. 26. 8. — na hradě Dobronicích. 27. 8. — pošlapeme proti proudu řeky Lužnice přes zbytky hradů Přiběnice a Přiběničky k Táboru. 28. 8. — možnost prohlídky města Tábora a konec.

Program proti nudě nechávám na Vás, přátelé. Bude-li vedro, plavky sebou — bude-li sněživo, běžky sebou... Veškeré informace na adrese

Petr Vlčnovský, 336 01 Blovice 834, tel. č. 0185/2462 (volat po 20.00 hod.).

P. Vlčnovský

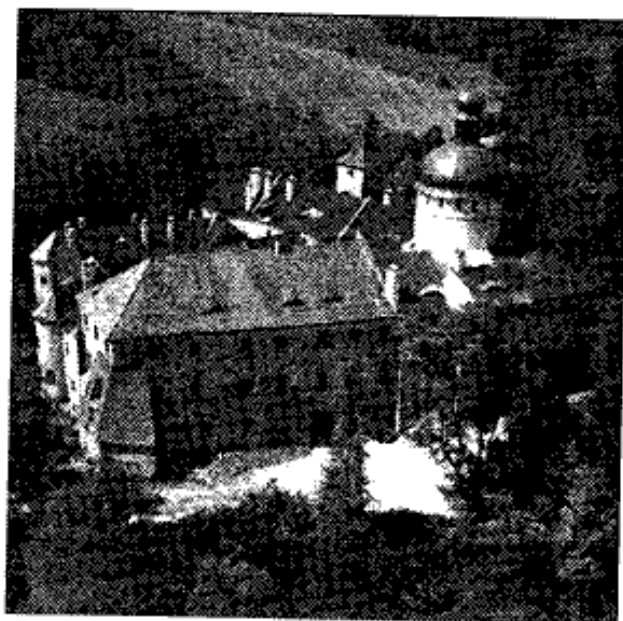
Hrad Grabštejn

Na území někdejšího Žitavska, v kraji hornatém a hustě zalesněném, vznikl na skalnatém ostrohu někdy kolem poloviny 13. stol. hrad zvaný Grafenstein. Na místě osady lužických Srbů střežil teď hrad pomezí Záhvožďskou obchodní cestu. Stavitelé a první majitelé hradu, Donínové tu žijí téměř tři století.

Během 15. stol. mění sice hrad několikrát majitele (husité, Mikoláš z Kaišperka, Jan Čapek ze Sán...), je dobýván, opuštěn, poničen požáry a bojem, když se koncem století vrací Donínům. Ti jsou nuceni hrad s celým panstvím pro dluhy prodat, a to v r. 1562 Jiřímu Mehlovi ze Střelic. Nový majitel, zemský rada, se pouští do rozsáhlých stavebních úprav a přestaveb, kterými mění dosavadní vzhled středověkého gotického hradu bergfritového typu na reprezentační renesanční zámek, bohatě zdobený sgrafity. Tak ho můžeme, při troše fantazie a s přimhouřeným okem, vidět i dnes.

Jenže ani Mehl si nedokázal poradit s rozsáhlými dluhy, a tak v r. 1704 získávají hrad s panstvím koupí Gallasové, majitelé sousedního Frýdlantu a Lemberku a ještě s panstvím libereckým panství grabštejnské spojují. Historie hradu už nebyla dál vůbec veselá. Gallasové sídlili na Frýdlantu, proto jim asi tolik nevadilo, že hrad byl zbaven svého rozsáhlého opevnění, pak po požáru r. 1843 poničena byla věž a horní patro hradu, jako i fresky v kapli, za své vzaly renesanční štíty.

Po vyvlastnění a konfiskaci byl zámek přidělen armádě, již byl horní hrad v sedmdesátých letech odebrán. S opravami bylo mnoho začít po stavebně

Hrad Grabštejn, okr. Liberec

historických průzkumech a pod správou Pam. ústavu v Ústí nad Labem se začínají dít věci. Během tří let je zajištěno zastřešení objektu, hotová je rekonstrukce věže (renesanční helmice) a už v roce 1993 se zpřístupňuje alespoň část objektu s náznakovou expozicí s dokumentací postupu oprav a historie hradu. Začínají se konat víkendové akce. Okolí je tu krásné a stojí za výlet. Blízko je Frýdlant a Lemberk. Tam je, po dlouhé době oprav a rekonstrukcí, konečně část prostor zpřístupněna a vybavena zajímavou expozicí skla.

(sepsáno s použitím stavebně historického průzkumu D. Menclové)

P. Macháčková

Volfštejn — záchrana či narušení hradu?

V současné době existuje a vzniká poměrně značné množství různých zájmových sdružení, snažících se přispět k péči o záchranu mnohých narušených památek, zejména hradů, zámků, tvrzí, kostelů, klášterů atd. Snahu a aktivitu těchto společenství nadšenců a přátel památek lze vítat, pokud jejich činnost respektuje systém obecně přijatých propracovaných zásad památkové péče a výzkumu památek, ať již obecně poznávacího, pramenného, povrchového nebo speciálního, zejména archeologického. Bohužel se stále přesvědčujeme, že ne vždy jsou tyto zásady respektovány bezvýhradně, ba někdy jen okrajově. Co je však nejzávažnější: velmi často chybí profesionálně odborný dozor!

Při své nedávné exkursní cestě po hradních objektech v okolí Černošína (Třebel, Volfštejn, Šonátal) jsem s jistým napětím a zvědavostí podrobně prohlédl zříceninu Volfštejna, v níž již delší dobu pracuje dobrovolné sdružení "Spolku pro záchranu hradu Volfštejna", což připomínají dva zbrusu nové turistické směrníky s logo-značkou tohoto sdružení, upevněné na okraji přístupové cesty ke hradu.

Není sporu o tom, že pokusy o konzervaci a zafixování narušených hradních objektů mohou za určitých okolností přinést pozitivní efekt. Jde ovšem o práci obtížnou, uvědomíme-li si např. jen komplikovanost dopravy potřebného lešení, stavebního materiálu a vody na toto odlehlé místo na okraji hřebene Vlčí hory. Spolek zbavil zříceninu přebujelé vegetace, což je nesporně záslužné. Fixace, citlivé spárování a tmelení ohrožených torz hradních objektů by rovněž mohlo být hodné chvály, kdyby...

Kdyby totiž existoval schválený projekt na tuto práci, odborná garance jejího provádění a byl jmenovitě vyčleněn a odborným garantem schválen tým několika lidí, odpovědných za realizaci záchranných prací. Zdá se mi však, že nic z toho neexistuje. Jinak si totiž těžko lze vysvětlit to, co i při zběžné prohlídce "staveniště" okamžitě postřehneme. U hranolového věžového objektu v blízkosti předpokládané brány v jihozápadní části obvodové hradby došlo k odkrytí torza stavby až po samé základy tím, že kryjící suť byla odtěžena. Tento termín nejspíšeji definuje zcela nearcheologický postup při odstranění staletých nánosů suti, kdy evidentně nebyla respektována stratigrafie, čímž veškerý vytěžený kulturní materiál pozbyl své vypovídací hodnoty a stal se tak téměř bezcenným. Navíc obnažené základy zdí mohou být nešetřnými návštěvníky dále destruovány, pokud nebudou okamžitě zafixovány nebo zaházeny zeminou.

Velmi důrazně varuji před podobným postupem u dalších objektů hradu! V areálu jsou dále navrženy čtyři velké hromady kamení, shromážděného zřejmě jednak z uvedených výkopů, jednak snad i sneseného ze zvlášť narušených zdí hradu. Co se s těmito hromadami stane? Ve druhém případě je odborně schválený projekt dozření bezpodmínečně nutný!

Poměrně rozsáhlé lešení postavené u jižní strany bergfritu svědčí o snaze opravit těžkou ránu ve zdivu věže pod již neexistujícím prahem románského portálu. I tato zajisté naléhavá a potřebná oprava musí být konzultována a schválena odborníky z důvodů mimořádné historické ceny této kónické věže.

Takto bychom mohli v podrobnostech pokračovat dále. Nemám samozřejmě v úmyslu odrazovat skupinu nadšenců od jejich obtížného předsevzetí. Na nedostatky a chyby, jichž se dopouštějí, však musím důrazně upozornit proto, aby z dobře míněné snahy nakonec nevzešlo více škody než užitku. Doporučuji tudíž, aby postup prací na hradě byl pečlivě sledován a konzultován a zejména aby Památkový ústav v Plzni co nejdříve vyhověl požadavku Klubu A. Sedláčka na podání podrobné zprávy o plnění své garanční funkce, již se údajně na hradě ujal, i o výsledcích průzkumu hradu, jež — jak jsme přesvědčeni — byl povinen v průběhu prací (zejména výkopových!) provádět. Uvítáme, podá-li PÚ tuto zprávu na stránkách tohoto listu.

Z. Fritz

Už jste četli...?

Výzkumy v Čechách 1988/9. Vydal Archeologický ústav AV ČR, Praha 1992, náklad 300 výtisků.

Hlášení archeologických průzkumů, výzkumů a nálezů. Kastleologie se dotýká: Blažejov JH — Vítkův Hrádek, Bor PB — valy, Bražec o. Hradiště KV — tvrzíště, Břeží KH — valy (?), Budyně n. Ohří LT — hrad, Bylany KH — předhradí Cimburku, Dobřejovice CB — hrádek, Dolní Břežany PZ — hradiště, Dolní Oldřš LI — dvůr u tvrže, tvrzíště, Doudleby n. Orlicí RK — středověká keramika v poloze "Na baště", Duchcov TP — tvrz, Hamr CL — hrad Děvín a předsunuté opevnění, Hněvkovice HB — tvrz, Horšovský Týn DO — hrad, Hrad Osek o. Osek TP — hrad, Hradčany NB — dvě tvrzíště,

Hunčice PS — hrad Frumštejn, Chábory RK — hrádek, Jickovice PI — předsunuté opevnění hradu Zvíkova, Jindřichův Hradec JH — hrad, Jirov o. Hradiště KV — tvrz, Kardašova Řečice JH — hrad, Karlova Ves o. Křivoklát RA — hrad Týřov, Karlovy Vary — tvrzíště v zaniklé vsi Obora, Klapý LT — hrad Háznaburk, Klenová KT — hrad, Kopisty MO — tvrz, Kostelec n. Černými Lesy KO — hrad, Krajiňko ST — hrad Helfenburk, Křinec NB — hrad Kunčperk, Křivoklát RA — hrad, Křivsoudov BN — hrad, Lešovice o. Nečtiny PS — hrad na vrchu "Špičák", Libčice PB — hrádek (?), Lipnice n. Sázavou HB — hrad, Lbáň o. Zbiroh RO — hrad Řebřík, Lomec o. Úmonín KH — příkop, tvrzíště (?), Louňovice p. Blaníkem BN —

hrad na vrcholu Velkého Blaníku, Mladá Boleslav MB — hrad, Načeradec BN — tvrz, Nebílovy PJ — tvrz, Nečtiny PS — tvrz, Nižbor BE — hrad, Nové Hradky CB — hrad, Opočnice NB — tvrz, Pařez, Pařezská Lhota JC — hrad Pařez, Pasečná o. Frymburk CK — hrad Vítkův Kámen, Písek PI — hrad, Poděbrady NB — hrad, Podhradí o. Třeboň CR — hrad Lichnice, Podmokly HB — hrad Hrádek, Pomezí p. Landštejnem JH — hrad Landštejn, Potštejn RK — hrad, Praha Hradčany obv. Praha 1 — Hrad, Praha Vyšehrad obv. Praha 2 — Vyšehrad, Praha Kunnatice obv. Praha 4 — hrad, Proseč u Seče CR — hrad Oheb, Rabí KT — hrad, Ratenice NB — tvrz, Rozhled o. Jifetín p. Jedlovou DC — hrad Tolštejn, Říčany PY — hrad, Seč CR — hrad Vildštejn, Srbice DO — hradiště s kostelem, Šemnice KV — tvrz, Tetín BE — hrad, Teplice TP — zámek, Trhový Štěpánov BN — hrad, Tursko PZ — tvrz, Volary PT — fortifikace z poč. 17. století, Vrátišov PI — tvrz, Zámostí JC — Starý Hrádek, Žďár o. Hradiště KV — tvrz.

Haubertová, K. — Hofmann, G. — Lešický, L.: Soupis západových urbářů. Plzeň 1993. 286 stran.

Soupis zachycuje 214 urbářů od 2. pol. 13. století do roku 1773. Urbáře jsou především seznamy povinností poddaných vůči vrchnosti. Často jsou v nich však uvedeny popisy panství — vrchnostenské dvory, tvrze, zámky a hrady. Autoři na příklady, kdy se v urbářích vyskytuje popis panských sídel, zvláště upozorňují. Z vydaného soupisu lze zjistit také rozsah jednotlivých panství v určité době a současné uložení urbářů. Publikaci lze zakoupit za 100,- Kč na adrese: Státní oblastní archiv v Plzni, Sedláčkova 44, 306 12 Plzeň. Na stejné adrese je možné také publikaci objednat — cena bude v tom případě o 15 Kč vyšší (poštovné, balné).

P. Rožmberský

Sborník Chebského muzea 1993 vyjde ve 2. pololetí 1994. Obsahuje odborné články, vlastivědnou a muzeografickou přílohu, bibliografii, různé drobnosti, zprávy, recenze literatury. Je možné jej objednat na adrese: Chebské muzeum, Františkánské nám. 12, 350 11 Cheb. Na tutéž adresu lze zaslat normované rukopisy příspěvků do Sborníku Chebského muzea 1994 (do 30. září), honorované 1000,- Kč za autorský arch, s historickou i jinou tematikou, zaměřené pokud možno regionálně.

Redakce

Radim Dušek: Lanšperk. Ústí nad Orlicí 1994 (Sbor pro záchranu hradu Lanšperka).

V březnu tohoto roku u příležitosti valné hromady Sboru se poprvé na veřejnosti objevila publikace Radima Duška o tomto hradě. Je to již třetí monografie tohoto východočeského hradu po turistickém průvodci Vratislava Teklého a publikaci ústeckého historika a zakladatele původního Sboru Jindřicha Nygrína. Publikace (formát A5) má 34 stran. Po úvodu (s. 3) následuje stručný popis hradu vycházející z rozboru Tomáše Durdíka, doplněná rovněž Durdíkovým plánem jádra hradu a rekonstrukcí původní podoby (s. 4-5). Celkovou situaci hradu má ještě dokreslit plánek převzatý ze zmíněné monografie Nygrínovy a publikovaný na s. 21. Jádro

práce tvoří podrobné dějiny lanšperského panství (s. 6-21) zaměřené především na osudy jeho držitelů, způsob správy, ekonomické podmínky a život poddaných. Žel o stavebním vývoji hradu (např. problematika opravy hradu po husitských válkách, vznik předsumutého opevnění, budování vsi na úkor původní přístupové cesty k hradu) zde již pojednáno není. Na s. 22-23 nalezneme čtenář informace o památkách obce Lanšperka (kaple Nanebevzetí Panny Marie, socha sv. Václava), dále následují básně regionálních básníků (24-25), historie Sboru pro záchranu hradu Lanšperka (s. 26-28). Zbývající strany jsou vyplněny seznamem použité literatury (nejde o podrobnou bibliografii Lanšperka, jen o přehled nejdůležitějších prací), obsahem a reklamami podnikatelů, kteří svým finančním příspěvkem vydání této publikace umožnili. Duškovu publikaci je možno považovat za význačný příspěvek k poznání minulosti hradu Lanšperka i soudobé kastelologické produkce ve východních Čechách. Publikaci je možno objednat za 20,- Kč a poštovné na adrese: Sbor pro záchranu hradu Lanšperka, Lanšperk 55, 561 01 Hnátnice.

F. Musil

Tomáš Durdík: Hrady severních Čech. Vydala Propagační tvorba Praha pro Památkový ústav v Ústí nad Labem, 1992, 112 str., 49 bar. obr., 48 čb. obr., 7 hmot. rekonstrukcí a 8 půdorysů hradů.

Publikace na křídovém papíře představuje vlastně reprezentativní průřez 49 hradů a hradních zřícenin severních Čech. Každý hrad je představen barevnou fotografií a jeho starším vyobrazením (pokud existuje). K několika objektům jsou připojeny i půdorysné plány nebo pokusy o hmotovou rekonstrukci staršího stavu.

Vladislav Burian: Zaniklá středověká tvrz v Lásenici (okr. Jindř. Hradec), 1. část — souhrnná zpráva o výsledcích bádání na tvrzi do roku 1992. Jindřichohradecký vlastivědný sborník 5/1993. Vydalo Okresní muzeum v Jindř. Hradci, str. 2-13, 4 obr.

Průzkum tvrze v Lásenici proběhl v rámci plánovaného programu Okr. muzea v Jindř. Hradci, zaměřeného na průzkum a dokumentaci tvrzi na Jindřichohradecku. Jedná se o jedinou tvrz na Jindřichohradecku, ze které jsou ve sbírkách OM dochovány početné doklady hmotného dobového inventáře, získané archeologickým výzkumem z r. 1912. Dataci těchto dokladů do 14. a 15. století podporuje analýza písemných pramenů. V souvislosti s poškozením lokality novodobými laickými zásahy zde proběhl v červenci 1993 záchranný archeologický výzkum, o jehož výsledcích však ještě článek neinformuje.

Pavel Vlček: Encyklopedie českých zámků. Vydalo nakladatelství Libri, Praha 1994, 314 str., 335 obr., 130,- Kč. První ucelená studie o vývoji zámecké architektury v Čechách od renesance do poč. 20. století. Slovník tvoří více než 500 hesel věnovaných jak zámeckým stavbám, tak i významným architektům a stavitelům, architektonickému tvarosloví i dalším pojmům vztahujícím se k zámkům a zámeckým zahradám a parkům. Text doprovází 335 názorných obrázků z pera autora.

J. Hrnčíř

Z hradů, zámků a tvrzí

Německý šlechtic Ralph Rieder von Wallburg v září 1993 projevil prostřednictvím firmy Wallburg classic zájem o koupi zámku Lázně v Chudenicích (okr. Klatovy). Svůj úmysl si rozmyslel poté, co mu majitel zámku a.s. Plzeňské pivovary sdělil prodejní cenu areálu. Jednalo se o několik milionů Kč.

Zhruba 280 milionů korun si vyžádá dokončení rekonstrukce hradu Špilberku v Brně, nár. kult. památka. Pro letošní rok počítá státní rozpočet s částkou 100 milionů korun, 18 miliony by měla přispět italská strana, která se na rekonstrukci podílí. V roce 1995 má být prostavěno 100 milionů Kč ze státního rozpočtu, v dalším roce má být rekonstrukce ukončena.

Četní zájemci se během letošních velikonočních svátků v rámci Dne otevřených dveří poprvé po 18 letech zdarma prohlédli alespoň část interiéru empírového zámku Kynžvart (okr. Cheb).

O velikonočních svátcích mohli návštěvníci hradu Křivoklátu (okr. Rakovník) kromě dvou zpřístupněných prohlídkových okruhů shlédnout i klasické a folkové koncerty, divadelní představení, šermířské klání, velikonoční jarmark a ukázky lidových řemesel.

z tisku Z. Blaheta

V sobotu 26. března 1994 proběhla třetí valná hromada Sboru pro záchranu hradu Lanšperka. Toto sdružení, které má dnes již 50 členů, vzniklo koncem roku 1992. Jeho cílem je zastavit postupné chátrání hradní zříceniny, aby byla v důstojném stavu zachována pro další generace. V loňském roce byla zřícenina zbavena náletových porostů a letos začne spárování zdí. K tomu je třeba nejdříve upravit okolí dochované hradní stěny tak, aby zde mohlo být postaveno lešení. První jarní brigáda se uskutečnila 9. dubna, kdy byly odklizeny a rozříděny kameny z těsné blízkosti stěny a upravena část plošiny pro lešení. Brigády budou nyní pokračovat podle počasí hlavně o sobotách, v době letních prázdnin i přes týden. Sbor

pro záchranu hradu Lanšperka vítá všechny nadšence, kteří by chtěli při těchto brigádách pomoci. Jestliže máte zájem, ozvěte se nám na adresu:

Sbor pro záchranu hradu Lanšperka, Lanšperk 55, 561 01 Hnátnice. Na stejné adrese získáte i bližší informace o naší činnosti.

E. Biedermanová — R. Dušek

Potštejn (okr. Rychnov n. K.). Hrad byl v loňském roce po dlouhé době opět zpřístupněn pro veřejnost, v době obvyklé na státních hradech a zámcích, a navštívilo jej přes 20 tisíc návštěvníků. Před otevřením hradu byly opraveny a natřeny krytiny 4. brány a kaple pánů Svatých schodů, odstraněny křoviny a vyspraveno oplocení (k velké nelibosti divokých návštěvníků, mezi nimiž se v dubnu objevil i jednotlivec, odvolávající se na své členství v KAŠu). Za 4. branou byl postaven provozní objekt a ve vratnici malá expozice. Návštěvníci mohli shlédnout dolní a střední část hradu včetně interiéru kaple, v níž byla instalována socha sv. Jana Nepomuckého. V letošním roce má být opraven objekt 6. brány, aby mohli návštěvníci shlédnout i horní nádvoří hradu. Stranou pozornosti návštěvníků by neměla zůstat ani expozice v obci, přístupná v letní sezoně o víkendech a předem ohlášeným návštěvám (ObÚ Potštejn, tel. 0445 7210), v níž jsou shromážděny dokumenty k historii městečka, Chamarčovy nálezy z hradu a ikonografie obce.

JS

Hrad Kašperk (okr. Klatovy) byl "dobyť" bezpečnostní službou, kterou si najalo město Kašperské Hory při sporu s Památkovým ústavem v Plzni. Takové zprávy proběhly tiskem a snad by ti, kteří ví o případu více, mohli v příštím čísle Hlásky naše čtenáře blíže informovat.

P.R.

Přes 500 starých knih a jednotlivých listů, některé i ze 17. století, se ztratilo v průběhu několika let z knihovny zámku v Klášterci nad Ohří (okr. Chomutov). Několik těchto starých tisků, které jsou majetkem Národního muzea v Praze, se již podařilo objevit v pražských antikvariátech. Cena ztracených exemplářů ze zámecké knihovny se odhaduje na dva milióny korun.

Od počátku roku 1994 mohou návštěvníci hradu Točnicka (okr. Beroun) spatřit v hradním příkopu jeho nové obyvatele, medvědy Barbaru a Norberta. Na hradě jim bylo umožněno umístění pomocí nadace B. Hrabala.

Pozemkový úřad v Pelhřimově rozhodl o navrácení majetku v Košetcích (okr. Pelhřimov) bratrům Práškovým, kteří požádali o vydání zdejšího zámku, okolních lesů, zemědělské půdy, několika rybníků a dalších nemovitostí. V rámci restitucí jim zatím byl navrácen zámek s přílehlým objektem a zemědělská půda.

V Soběslavi (okr. Tábor) se uskutečnilo jednání o obnově zdejšího hradu, která by si vyžádala především opravu krovů a střechy nejméně za tři milióny korun. Ani tady však peníze nemají, a tak ve spolupráci s okresním úřadem hledají řešení alespoň pro nutné sanační práce.

Elektrika vysekaná v nástěnné malbě, renesanční podloubí zaždžně, opadávající omítka a dřevná střecha — takový je výsledek péče východočeských státních lesů Hradec Králové o hrad v Ledči nad Sázavou. Žádost o bezúplatný převod hradu do majetku města však generální ředitel Lesů České republiky, podnik Hradec Králové, odmítl.

Zámek ve Žlebech (okr. Kutná Hora) vstoupil do nové turistické sezóny bohatší o další atraktivní prostory dosud návštěvníkům neznámé. Základní prohlídkový okruh byl rozšířen o bývalou zámeckou kuchyni s ukázkami stylového vybavení z 19. století, kde došlo k objevu původní udírny ze 16. století. V květnu 1994 byla zpřístupněna velká věž s rozsáhlými sklepy. Prohlídka věže tvoří druhý samostatný prohlídkový okruh.

Do společnosti zámku Červený Hrádek, Blatná a Velké Meziříčí, které byly vydány původním majitelům, přestože se jednalo o majetky zkonfiskované Benešovými dekrety, zámek Líšno (okr. Benešov) patřit nebude. Rozhodl o tom koncem května 1994 Okresní soud v Benešově, když zamítl žádost potomků rodiny dr. Vincence Daňka o vydání tohoto majetku.

23 let uzavřené přezemí zámku Humprecht (okr. Jičín) je od 3. května 1994 opět přístupné veřejnosti. Opravit potřebuje ještě známá hodovní síň. Ve znovuotevřeném přezemí si kromě jiného mohou návštěvníci prohlédnout černou kuchyni, zámeckou knihovnu a dobovou keramiku.

V letošní turistické sezóně jsou poprvé zpřístupněny sklepní prostory, jedna terasa a po interiérových úpravách bude od července otevřena i hradní věž na hradě Zvíkov (okr. Písek). Nově otevřená terasa s výhledem na vltavská zákoutí je vlastně bývalá královská síň, kdysi největší místnost na hradě.

V jindřichohradeckém zámku otevřeli od 1. června už čtvrtou prohlídkovou trasu. Vede do hladomorny, naposledy přístupné před 700 lety. Stala se osudnou pouze pro jediného vězně v 15. století a od té doby se nepoužívala. Při stavebně-historickém průzkumu byla ve 35 m vysoké věži objevena i středověká kuchyně. Je ještě starší než zdejší známá Černá kuchyně, ve které se až do r. 1782 podávala pověstná kaše. Zpřístupnění věže si vyžádalo 2 milióny korun a půl roku usilovné práce. Po zdolání 142 schodů se ale návštěvníkům naskýtá překrásný pohled na město i okolí.

z listu J. Hrnčíř

Zprávy z klubu

Rada

Znovu připomínáme předsedům poboček, aby zajistili včasné zaslání zpráv o činnosti, termínů plánovaných akcí a informace o jejich průběhu do Hlásky. Pravidelnější zpravodajství postrádáme hlavně z druhé největší pobočky, z Prahy. Uzávěrka dalšího čísla Hlásky je 15. září, to znamená, že příspěvky musí mít redakce k dispozici před tímto datem.

Rada upozorňuje všechny členy na akci Lopata, pořádanou plzeňskou pobočkou (viz dále) a doufá, že akci podpoří co největší počet členů klubu.

Pobočka Hradec Králové

Výroční schůze pobočky se konala 16. 3. 1994 v prostorách Muzea východních Čech v Hradci Králové. Podány byly zprávy o činnosti a hospodaření pobočky; následovala diskuze o plánu činnosti.

23. dubna se koná vycházka na panská sídla severně od Chocně. Sraz účastníků je v 8.44 hod. na nádraží Černá n. Orlicí po přjezdu vlaku z Hradce Králové (odj. 8.02). Pěšky na Těšov, Dřel, Koldín, Chlumek a do Brandýsa n. Orlicí. Vede J. Slavík.

22. května je naplánovaná vycházka po několika fortifikacích v Českém ráji. Sraz účastníků je v 8.20 na nádraží v Libuni, odtud pěšky na Pařez, Libunec, Hrdloňovice, Mladějov, Mačkov, zakončení v Mladějově. Vede Z. Fišera.

Termíny letních a podzimních akcí budou upřesněny na schůzce klubu 25. května v 17.00 hodin v prostorách archeologického oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové.

(poznámka: tato zpráva dostihla redakci po 15. 3. 1994)

Ve středu 25. května 1994 se v prostorách Muzea východních Čech v Hradci Králové konala schůze východočeské pobočky KAS. Byl dohodnut termín podzimní vycházky po trzích v okolí Pardubic na 3. října, sraz v 8.00 hod. v Pardubicích na Trídě Míru, u Unichemu, jízdenku na MHD s sebou. Trasa: Staré Čivice, Krchleby, Lepějovice, Valy u Přelouče.

OkÚ Ústí n. O. bude v prvních třech srpnových týdnech provádět zabezpečovací práce na hradu Žampach, přihlášky možno podat na tel. 0465 2011, kl. 303 (p. Urbánek).

JS

Zpráva o činnosti v roce 1993

V r. 1993 měla pobočka 22 členů, byly uskutečněny 3 členské schůze, jichž se zúčastnilo průměrně 6 členů (max. 7) a 1-3 hosté. Hlavní částí schůzí byly přednášky, proslovované především

ing. arch. L. Svobodou. Z dvou naplánovaných výletů se podařilo uskutečnit pouze výlet do Kladska, při němž jsme shlédli tvrz ve Scinawce Średnej (Mittelsteine) a městečko Radków (Radek, Wünschelburg). Potvrdilo se, že další výlety osobními auty nelze konat a bude nutno pořádat společné akce s jinými korporacemi regionu (Společnost ochránců památek Hradec Králové).

Členové pobočky se aktivně zúčastnili 1. setkání historiků Orlických hor v Uhřínově p. D. 3.-4. 10. 1993 a výrazně se zvýšil jejich autorský podíl na klubovém periodiku. Ke 150. výročí narození Augusta Sedláčka byla díky iniciativě členů Klubu instalována výstava v prostorách Muzea východních Čech v Hradci Králové. Pobočka navrhla Ministerstvu kultury zapsání tvrze v Dřevěnici a zámku v Holovousích (oboje okr. Jičín) do státního seznamu nemovitých kulturních památek.

Zpráva o hospodaření pobočky KAS Hradec Králové v období od 31. 5. 1993 do 16. 3. 1994.

Po odstoupení ing. J. Černého z funkce pokladníka z důvodů zaměstnání mimo kraj převzal funkci ing. J. Slavík.

Zůstatek	1825,80 Kč	
Příjmy	3630,- Kč	čl. příspěvky, předplatné CB4, Hláška
Celkem	5455,80 Kč	
Výdaje	3156,20 Kč	poplatek Radě, předplatné CB4, Hláška 2980,- poštovné 118,- drobné výd. 58,20
Zůstatek	2299,60 Kč	

pokladník pobočky ing. J. Slavík

Pobočka Plzeň

Jarní členská schůze vyloučila 18 neplatících příspěvků z řad plzeňské pobočky KASu a přijala 5 nových členů. Na schůzi byl přednesen a schválen návrh pana Novobilského na uspořádání letního "Dobývání hradu Lopaty" jako benefičního podniku pro získání prostředků na znovuzřízení zříceného lopatského portálu (viz dále). Po organizační části schůze přednesli ing. Anderle a pan Karel poutavou přednášku o hradu v Rokycanech.

Jarní vycházka se 30. dubna účastnilo 27 lidí a pes. Počasí tentokrát přálo a pan Ježek měl perfektně připravený program. Hrad-zámek Horšovský Týn bylo možné "prolézt" od sklepení po půdy, což zabralo několik hodin. Poučné byly i návštěvy kostelů u sv. Anny s hrobkou Trauttmansdorffů a románského kostela v Horšově s gotickými freskami v přilehlé kapli, které by si zasloužily větší pozornosti odborníků. Ještě jednou děkujeme panu Ježkovi za umožnění návštěvy prostorů, pro běžné turisty nepřístupných.

15.-17. dubna se uskutečnil automobilový výlet na hrady Krušných a Doupovských hor, zajištěný panem Hefnerem. Ani nepřízeň počasí neodradila osm účastníků na cestách za poznáním. Mimo množství hradů shlédli účastníci rozsáhlou sbírku modelů středověkých palných zbraní pana Hefnera, jemuž tímto děkují za ubytování a vlídné přijetí.

4. května se ohlášená přednáška o hradech na Chebsku pro indispozici dr. Úlovce z Prahy nekonala. V krásném prostředí přednáškového sálu Národopisného muzea v Plzni byly jako náhradní program promítány diapozitivy z výletu po hradech Krušných a Doupovských hor a snímky panských sídel z Normandie.

12. května odpoledne šest členů pobočky porovnálo geodetické zaměření hradu Litic (okr. Plzeň-město), které zajistil pan Novobilský se skutečností. Diskutovalo se hlavně o původním přístupu do hradu a o funkci věžice zdvínající se ze dna příkopu, přičemž jeden z diskutujících ztratil rovnováhu a prolétl tímto objektem odshora až dolů. Hororovitý pád zůstal naštěstí bez následků, ale podobné průzkumy letem střemhlav nedoporučujeme.

Akce Lopata

V sobotu 6. a v neděli 7. srpna 1994 vždy od 13. hodin se koná kulturně zábavná akce "Dobývání hradu Lopaty". Výtěžek z akce bude použit na znovupostavení lopatské hradní brány (viz Příloha Hlásky 1994).

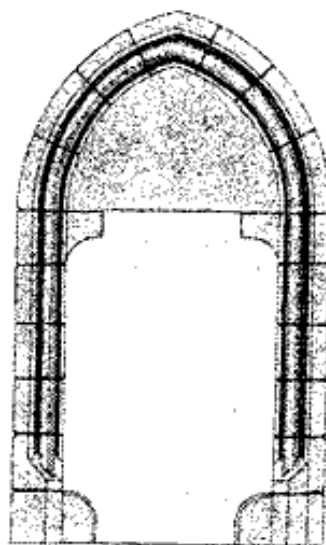
Program: Dobývání palisád spojenými skupinami historického šermu, střelba z replik středověkých děl, středověká řemesla, kat a jeho mučírna, koně, přírodní expozice o historii hradu, soutěže pro děti, ženy a muže a další atrakce.

Přístup: Vlákem — zastávka Štáhlavice na lokalce Nezvěstice — Rokycany. Pěšky — po modré značce Štáhlavy — Mirošov, po žluté značce Rokycany — Nezvěstice. Autem — parkoviště u zámku Kozel, silnice Štáhlavice — Kornatice. Parkovací možnosti omezeny. Výbor plzeňské pobočky zve k hojně účasti všechny členy KASu i jejich přátele a známé.

Jde dosud o největší akci, pořádanou plzeňskou pobočkou a při té příležitosti musíme apelovat na její členy a funkcionáře. Nemí totiž dost dobře možné na schůzi akci schválit a potom nechat její přípravu na několika málo jednotlivcích. Skutečnost je taková, že se o akci Lopata téměř polovina členů výboru dozví až z této Hlásky, další část se na zajištění akce nijak nepodílí a zbývající jsou doslova zavaleni přípravými pracemi. Zcela jistě by svůj volný čas také mohli věnovat soukromým věcem. Doufáme, že těchto několik slov postačí k "probuzení" funkcionářů plzeňské pobočky i jejich členů.

Aktivisté pobočky v čele s koordinátorem akce M. Novobilským nepočítají s tím, že by samotné "Dobývání" mohlo vynést potřebnou sumu na nový portál hradní brány (velmi hrubý odhad — sto a více tisíc Kč), i když účinkující budou vystupovat zdarma. Musí však dostat najíst a napít a sama příprava akce pohltí určité finanční prostředky. Podnikatelům a živnostníkům v okolních obcích, ale i podnikům v Plzni, je nabízena za finanční příspěvek na lopatský portál reklama na plakátech a tiskovinách, které budou vydány při této příležitosti. Zdaleka to však nestačí. Proto žádáme členy KASu, hlavně podnikatele, o sponzorské dary na obnovu lopatské brány, které mohou zaslat na konto Klubu Augusta Sedláčka u České spořitelny 305 09 v Plzni — č. účtu 716754-318, nebo osobně předat v srpnu na Lopatě. Bohužel nebudou moci být na plakátech, které na přelomu června a července již budou v tisku. Seznam sponzorů však vyjde v další Hlásce.

Červencová výborová schůzka, která připadá na 6. červenec, se z důvodu státního svátku přesouvá na středu 13. července. Na schůzce budou projednány poslední problémy týkající se akce Lopata a očekáváme v Doudlevecké ul. č. 22 všechny členy pobočky, kteří chtějí pomoci radou, nápadem či skutkem.

HLÁSKA, Zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka.

Vychází čtvrtletně. Šéfredaktor Petr Rožmberský (zást. J. Miler, O. Brachtel).

Vydává Klub Augusta Sedláčka, Františkánská 13, 301 12 Plzeň.

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní správou pošt v Plzni, č. j. P/7-1142: 17-158/92 ze dne 26. 10. 1992.

300 výtisků, cena výtisku 7,50 Kč.

Sazba LiFi Firstware s. r. o., Plzeňská 6, 301 51 Plzeň.